

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Василь Богданович Дунець,

науковий співробітник відділу
відділу підтримки обдарованості
та міжнародної співпраці
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 37.013.74

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У ПОЛЬЩІ

В статті представлена сеть інститутів – державних і громадських організацій, працюючих в сфері підтримки одарених дітей в Польщі. Автор проводить аналіз цілей і задач діяльності. Обращається особливе уваження на програми і проекти, які ці організації реалізують в підтримку розвитку одареності. Автор також описує заходи, які польські влади проводять на державному і місцевому рівнях з метою стимулювати місцеві органи влади, університети, школи, неправительственні організації і батьків спільно працювати над створенням умов для розвитку одарених дітей. Обобщая, автор делает вывод, что много положительных элементов польского опыта можно применить и в украинской среде.

Ключевые слова: одаренность, дети, институции, программы, мероприятия!

The paper presents a network of institutions – public and non-governmental organizations working in support for gifted children in Poland. The author reviews its goals and objectives of their activities. Pay special attention to programs and projects implemented by these organizations in supporting for the development of talent. The author also describes the measures that the Polish government holds at state and local levels to encourage local authorities, universities, schools, NGOs and parents work together to create conditions for the development of gifted children. Summarizing, the author concludes that many positive elements of the Polish experience can be applied in the Ukrainian environment.

Key words: talent, children, institutions, programs, activities.

Підтримка обдарованих дітей – це завжди широкомасштабна діяльність, що потребує залучення багатьох інституцій різних рівнів та сфер. У XXI ст. інституційна підтримка обдарованих дітей однією з основних, оскільки багато організацій цієї сфери мають на меті створення відповідних умов для розвитку дитячої обдарованості, щоб кожна дитина дійсно знайшла ту сферу зацікавлення, що відповідає її очікуванням. Для України інституційна підтримка обдарованих дітей – це ключове питання, оскільки розвиток інтелектуального капіталу країни неможливий без діяльності в цьому напрямі відповідних інституцій. Значним досягненням для покращення підтримки обдарованих дітей у нашій країні є створення у 2007 р. Інституту обдарованої дитини, проте нестримний цивілізаційний прогрес змушує до пошуку та розв'язання нових проблем. За таких умов, вивчення міжнародного досвіду, з одного боку надає можливість українському науковому середовищу ознайомитись з досягненнями зарубіжних колег, але з іншого – є генератором нових ідей та рішень для вдосконалення внутрішньої практики. Тому звернемося до польського досвіду у сфері інституційної підтримки обдарованих дітей. Польща є одним з ближчих наших сусідів,

де за останні 20 років було зроблено значні поступки в усіх сферах суспільного життя, у т. ч. і в сфері роботи з обдарованими дітьми.

У Польщі існує досить розгалужена мережа інституцій різних форм власності, які працюють не лише з обдарованими, але і з усіма дітьми та молоддю. Проте необхідно зазначити, що єдиного центрального та координуючого органу у сфері підтримки обдарованості немає. Тому потрібно детальніше ознайомитися із вибраними інституціями.

Центр розвитку освіти можливо не має безпосереднього відношення до роботи з обдарованими дітьми, проте його підпорядкованість Міністерству національної освіти, а також реалізація та впровадження державних проектів у сфері підтримки цієї категорії дітей, вимагає аналізу діяльності.

Центр було створено 1 січня 2010 р. в результаті об'єднання Головного центру підвищення кваліфікації вчителів та Методичного центру психологічно-педагогічної допомоги. Метою Центру є діяльність спрямована на піднесення якості освіти, зокрема через підтримку шкіл та закладів у реалізації їх завдань, підтримку впроваджуваних змін у системі освіти, особливо в сфері професійного вдосконалення вчителів.

Центр розвитку освіти реалізує проект «Розроблення та впровадження комплексної системи роботи з обдарованим учнем» через проведення наукових досліджень, розроблення методів ідентифікації обдарованості, організацію наукових конференцій присвячених проблемам обдарованості, а також вивчення закордонного досвіду тощо [5].

Однією з найбільших недержавних організацій у сфері сприяння розвитку обдарованих дітей є **Національний фонд допомоги дітям**, який створено 30 травня 1981 року. Фонд є суспільним об'єднанням і має статус організації публічної користі (статус організації публічної користі може отримати неурядова організація, яка здійснює діяльність, передбачену у Законі «Про діяльність суспільного блага та волонтерство». Такий статус дозволяє переказувати на справи організації суспільної користі 1 % податку з доходів фізичних осіб). Метою діяльності Фонду є покращення умов розвитку дітей та молоді, збільшення можливостей для повного розвитку обдарованих дітей. Фонд надає стипендії обдарованим дітям, фінансує проведення різних заходів, спрямованих на підтримку обдарованості. З метою належної реалізації поставлених завдань Фонд співпрацює з вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами тощо. Членами цієї організації є наукові працівники, лікарі, психологи, педагоги, артисти і студенти.

У рамках діяльності Фонду реалізується Програма підтримки обдарованих. Набір учасників до цієї програми здійснюється щорічно в усіх типах навчальних закладів Польщі. Для учасників програми проводяться різні заняття, гуманітарні семінари, наукові зустрічі, концерти, виставки тощо. Одночасно Фонд є польським організатором конкурсу робіт молодих науковців Європейського Союзу [4].

Центр науки Коперник – це культурна установа, засновниками якої є Міська рада Варшави, Міністерство науки та вищої освіти та Міністерство національної освіти. Місією Центру є заохочення до особистого зацікавлення у пізнанні та зрозумінні світу, а також взяття на себе відповідальності за зміни, що відбуваються навколо нас. Центр дбає про суспільні та культурні аспекти отриманих знань, а також підтримує створення екосистем людей, організацій та простору, які сприяють співпраці, комунікації та громадянській активності. Можна сказати, що Центр допомагає творити наукову культуру.

У Центрі функціонують чотири лабораторії: фізична, хімічна, біологічна та лабораторія роботів. У цих лабораторіях дитина має можливість відчути себе справжнім вченим: кожний відвідувач одягнений в халат і захисні окуляри, нахилившись з сконцентрованим обличчям над склом та пробірками, починає проводити досліди в оточенні вимірювальних зондів, обладнання для титрування, магнітних змішувачів, спектрометрів та наборів для пневматики і електропневматики. Лабораторії створено для того, щоб пізнавати науку без стресу, оцінок та перевірки рівня знань [2].

Дитячі університети. Перші дитячі університети з'явилися у Німеччині та Австрії, відповідно в 2002 р. в Тюбінгені та в 2003 р. у Відні. У Польщі ж Університет Дітей було засновано 26 травня 2007 р. у Кракові і станом на сьогодні його осередки створено також у Варшаві, Ольштині та Вроцлаві.

Університет Дітей є найстаршим дитячим університетом, який пропонує дітям у віці 6–13 років додаткову освіту у вигляді академічних лекцій та семінарів. Місією такого Університету є розвиток творчого та інтелектуального потенціалу дітей, щоб вони, використовуючи повною мірою власні таланти, знання та можливості, розуміли світ в якому проживають та змогли в ньому діяти. Відповідно до правил навчання в Університеті, метою його діяльності є ознайомлення дітей з різними галузями науки та культури, підвищення їх природної зацікавленості, а також заохочення до пізнання та розвитку власних інтересів і талантів. Під час навчання діти розширюють власні знання про явища, події, що не охоплюються традиційним шкільним навчанням. Заняття для дітей проводять викладачі престижних вищих навчальних закладів.

У Дитячому університеті тематику лекцій визначають діти, тобто, предметом обговорення стають події чи явища про які вони бажають дізнатися. Це твердження є основоположними в діяльності таких інституцій, якими заохочується майбутній студент до аудиторій. Окрім розглядуваного вище Дитячого університету та його осередків, у Польщі спостерігається зростаюча тенденція відкриття дитячих університетів при багатьох вищих навчальних закладах. Критеріїв відбору для вступу не існує, проте навчання у цих закладах платне, а ціна коливається залежно від віку дитини [8].

На рівні органів місцевого самоврядування та на базі центрів підвищення кваліфікації вчителів, створюють центри підтримки обдарованості. У кожному воеводстві вони мають різні назви, але в цілому їх діяльність спрямована на координацію співпраці між органами місцевого самоврядування, вищими навчальними закладами, школами, благодійними організаціями та батьками в сфері надання методологічної, освітньої, психологічної та матеріальної підтримки обдарованим дітям в межах конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Нижньосілезький центр підтримки обдарованості – центр, місією якого є створення клімату зацікавлення і прихильності до ідеї підтримки обдарованості в освітньому середовищі, а також координація діяльності Нижньосілезької мережі шкіл, що підтримують розвиток обдарованих дітей. Тобто такий Центр створено на рівні органів місцевого самоврядування, у конкретному випадку Нижньосілезького воеводства. Діяльність Центру охоплює:

1) пропагування ідеї підтримки обдарованості в освітніх закладах, а також з боку органів місцевого самоврядування;

2) надання школам і освітньо-виховним центрам допомоги під час приготування до акредитації у сфері підтримки обдарованості учнів;

3) поглиблення кваліфікації вчителів, які працюють з обдарованими учнями;

4) проведення навчання вчителів;

5) рекламування шкіл з Нижньосілезької мережі шкіл, які підтримують обдарованих учнів [3].

Важливо згадати і про школи, які працюють виключно із обдарованими дітьми. Проте, як зазначає О. Бочарова, таких спеціалізованих шкіл для обдарованих учнів у Польщі немає. Винятком є лише *Торунська академічна гімназія та ліцей*. Ця школа була створена за ініціативи Університету імені М. Коперника, працівники якого надають як дидактичну, так і фінансову допомогу. Академічна гімназія розпочала свою діяльність 1 вересня 1998 року. Упродовж перших п'яти років існування гімназія була експериментальною та знаходилась під опікою Університету імені М. Коперника та Міністерства національної освіти та спорту. Нині діяльність цього закладу концентрується на задоволенні освітніх потреб учнів та розвитку їх пізнавальних здібностей. Основним принципом діяльності гімназій є інтенсивність та якість навчання відповідно до індивідуальних зацікавлень учнів. Звідси мала чисельність учнів у класі (не перевищує 20 осіб). Більше того, педагогічний колектив працівників окрім розвитку обдарованості, намагається залучати учнів до політичного, громадського та наукового життя країни. Таким чином, відбувається формування майбутньої еліти, яка б дбала про добро свого суспільства та держави [1].

Перш ніж перейти до загальнодержавних програм або проектів підтримки обдарованих учнів у Польщі, які реалізують вищезгадані інституції, необхідно згадати про програми розвитку креативного, творчого мислення. У державній освіті Польщі є програми творчого мислення, що реалізуються під час додаткових занять, що проводяться вчителями як їх певне зацікавлення. Проте, ці програми ще не записані в освітніх документах, хоча в них містяться норми про творчий розвиток кожної дитини/учня. Окрім цього, такі програми становлять елементи освітніх програм/проектів. У новій освітній стратегії на 2014–2020 рр. у пріоритеті № 3 основною темою визначеною до реалізації є: інновації, креативність та колективна діяльність учнів. Таким чином, у 2014/2015 шкільному році розпочинається розвиток креативності у польських школах.

Одним із загальнодержавних проектів, реалізація якого ще не завершилася (триває з 1 лютого 2010 р. по 31 грудня 2014 р.) є проект Центру розвитку освіти «Розроблення та впровадження комплексної системи роботи з обдарованим учнем» (*Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym*). Основні завдання проекту містять: підготовку інституцій та осіб задіяних до роботи з обдарованим учнем у сфері ідентифікації обдарованості, підтримки їхніх здібностей; упровадження законодавчих змін, стратегії фінансування та методичних програм; розповсюдження інформації про інституції, організації та місця, де учні можуть розвивати власні здібності; збагачення суспільної свідомості у сфері спеціальних потреб обдарованих учнів.

Відповідно до поставлених завдань, після завершення проекту очікуються такі результати:

- **основні:** розроблені методи та форми діяльності, які будуть пристосовані до потреб, а також індивідуальних можливостей та схильностей обдарованого учня; індивідуалізація та диференціація навчання;

- **організаційні:** заняття в одно- та різнорідних групах, у класах з вищими програмами, з експертами, системні, позаурочні заняття, що допомагають розширити знання;

- **фінансові та мотиваційні:** надання стипендій, нагород, грантів, забезпечення участі в престижних міжнародних проектах, конкурсах, олімпіадах для найобдарованіших учнів;

- **психологічно-педагогічна допомога** – надання психолого-педагогічної допомоги обдарованим учням у школі, психологічно-педагогічних центрах, інших інституціях, які працюють з такими учнями.

У рамках реалізації цього проекту було опубліковано такі матеріали:

- «Модель роботи з обдарованим учнем в гімназії»;
- «Модель роботи з обдарованим учнем у початковій школі. Як практично та системно організувати освіту обдарованих учнів на рівні початкової школи?»;
- «Розширена програма математики для гімназії.

Довідник для вчителя математики»;

- «Як відкривати та розвивати природничі здібності учнів у початковій школі, гімназії та післягімназійній школі»;

- «Розвиток мовних здібностей на уроках іноземної мови»;

- «Як працювати з обдарованим учнем? Довідник для вчителя історії»;

- «Як працювати з обдарованим учнем на уроках польської мови та позаурочних заняттях?»;

- «Як працювати з обдарованим учнем? Довідник для вчителя математики»;

- «Обдаровані в школі: про загрози та можливості розвитку обдарованих учнів. Довідник для вчителів та вихователів»;

- «Як працювати з обдарованими? Довідник для вчителів та батьків».

Довідники написані польською мовою та є у безкоштовному доступі на сайті Центру розвитку освіти [5].

Значна увага обдарованим і талановитим учням приділялася у 2010/2011 навчальному році, який було проголошено Міністерством національної освіти – *Роком відкриття талантів* [7]. Тодішній Міністр національної освіти – Катажина Халл, наголошувала: «Цей шкільний рік ми оголосили Роком відкриття талантів. Для чого? Для того, щоб підкреслити винятковість кожного учня, який має власні сильні сторони, особливі зацікавлення, схильності, здібності, до яких потрібно підходити з увагою. Кожний з нас є винятковим – учень і вчитель. Ми дбаємо про те, щоб у польській системі освіти були механізми сприятливі для розвитку талантів» [6].

Упродовж 2010/2011 навчального року було проведено різні заходи, серед яких необхідно виділити загальнопольську акцію – вручення звань «Школа

відкривачів талантів» та «Місце відкриття талантів» [7], що триває і сьогодні. Такі звання отримують школи та інші освітні заклади, що здійснюють значну роботу в сфері надання підтримки та розвитку обдарованості в дітей та молоді. Для того, щоб отримати звання, у школі чи освітньому закладі вчителі повинні здійснювати систематичну діяльність з обдарованими дітьми та молоддю, а також мати певні досягнення у цьому просторі освітньої діяльності. Для участі в конкурсі школи заповнюють формуляри, де подають не менше трьох видів занять, які проводяться вчителями і спрямовані на розвиток обдарованості учнів, разом із досягнутими результатами. За підсумками конкурсу, звання вручаються Центром розвитку освіти.

Проведення Року відкриття талантів в межах країни було сприйнято позитивно, оскільки у школах та інших позашкільних закладах активно проводилося розроблення нових форм та методів роботи з обдарованими, талановитими дітьми. Зокрема, в бібліотеках опрацьовувалися спеціальні бібліографічні каталоги літератури присвячені тематиці обдарованості тощо. Більше того, такий комплексний захід має показати особливе місце обдарованих і талановитих дітей в польському суспільстві, а також звернути увагу на їх проблеми і спільно визначити способи їх розв'язання.

Наступною досить цікавою програмою є **Клуби молодих відкривачів**, методична підтримка діяльності яких здійснюється Центром науки М.Коперник. Клуби молодих відкривачів – це місця, де під опікою вчителів діти і молодь можуть проводити експерименти та спостереження з використанням звичайних побутових речей та інструментів. У Клубах дітям не дається готових рішень, але навчають практичного застосування дослідницького методу. Члени клубу самостійно розробляють гіпотези та верифікують їх на основі результатів власного досвіду.

Клуби створюються вчителями за власною ініціативою в школах та позашкільних навчальних закладах. У Польщі існує розгалужена мережа Клубів, що надає широкі можливості для їх учасників. Наприклад, встановлюються контакти з іншими клубами, плануються спільні проекти, а кожного року в листопаді відбувається загальнопольський Форум Клубів. Опікуни Клубів отримують багато цінного досвіду, співпрацюючи з іншими опікунами, як і з Центром науки імені М. Коперника. Завдяки розробленому спеціальному Інтернет-порталу надається можливість використовувати готові сценарії для проведення експериментів.

Прагнучи поширити інформацію про програму Клубу, Центр науки імені М. Коперника регулярно організовує безоплатні семінари, на яких можна ознайомитися з ідеєю і способом відкриття клубу, методикою проведення занять тощо.

У межах співпраці між Оболонським Регіональним центром Інституту обдарованої дитини та Центром науки імені М. Коперника у 2014 р. в Оболонському районі м. Києва розпочали діяльність перші в Україні п'ять Дослідницьких наукових клубів маленьких відкривачів для дітей у віці 5–7 років.

Щороку в Міжнародний день захисту дітей в Польщі засідає **Сейм дітей та молоді**. Це освітній проект, метою якого є навчання та формування у дітей та молоді громадянської позиції, а також розуміння сутності парламентської діяльності, зокрема, законотворчої. Діти на декілька годин стають повноправними депутатами, їм надається зал засідань дорослого Сейму, до них звертаються: «Пане/Пані депутат!», вони виступають з трибуни, дискутують над обраною тематикою, приймають рішення, а про підсумки власної діяльності оголошують на прес-конференції перед відеокамерами.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо сказати, що у польському науковому середовищі у вигляді відповідних інституцій, організацій створюються умови для розвитку здібностей всіх дітей, а для тих, хто проявляє особливу обдарованість, надаються можливості для подальшого розвитку. Щодо України, то польський досвід можна використати для налагодження ефективної співпраці на локальному рівні між органами місцевого самоврядування, вищими та середніми навчальними закладами, різними неурядовими організаціями та батьками у створенні комплексної системи підтримки обдарованих. Реалізація такого напрямку можливо буде складною, оскільки компетенції та фінансові можливості органів місцевого самоврядування Польщі та України значно відрізняються. Проте, якщо в Україні буде проведено адміністративну реформу з децентралізацією державної влади та фінансів, у такому випадку буде створено необхідні умови для створення систем підтримки обдарованих дітей на рівні органів місцевого самоврядування.

Використані літературні джерела

1. Boczarowa O. Pedagogiczne i społeczne wsparcie uzdolnionych dzieci i młodzieży / O. Boczarowa. – Kraków : Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne - Oficyna Wydawnicza AFM : na zlec. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2010. – 242 s.
2. Centrum Nauki Kopernik [Електронний ресурс] / Oficjalna strona internetowa – Режим доступу: <http://www.kopernik.org.pl>
3. Dolnośląskie Centrum Wspierania Uzdolnień [Електронний ресурс] / Oficjalna strona internetowa – Режим доступу: <http://dodn.wroclaw.pl/dswu/dswu.htm>
4. Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci [Електронний ресурс] / Oficjalna strona internetowa – Режим доступу: <http://fundusz.org/>
5. Ośrodek Rozwoju Edukacji [Електронний ресурс] / Oficjalna strona internetowa – Режим доступу: <http://www.ore.edu.pl/>
6. Piotr T. Odkrywajcie talenty uczniów. Fragment wystąpienia wygłoszonego podczas uroczystości na Zamku Królewskim w Warszawie / „GN”. – 2010. - Nr 42.
7. Rok odkrywania talentów [Електронний ресурс] / Oficjalna strona internetowa – Режим доступу : <http://www.roktalentow.men.gov.pl>
8. Uniwersytet Dzieci [Електронний ресурс] / Oficjalna strona internetowa – Режим доступу: <http://www.uniwersytetdzieci.pl/>